

SPIS TREŚCI

OD REDAKCJI	V
WSTĘP	IX
I. Nowoczesna koncepcja powszechnej historii nauki	IX
II. Historia nauki w jednym kraju. Nauka w Polsce	XXXVIII
III. Nauka w kulturze polskiej dawnej	LIV

ŚREDNIOWIECZE

I. NAUKA W ŚREDNIOWIECZU	3
1. Dawne i nowe wartości w nauce	3
2. Początki nauki średniowiecznej	4
3. Organizacja pierwszych uniwersytetów XIII wieku	6
4. Powstanie i rozwój dalszych uczelni	8
5. Problematyka życia umysłowego	10
6. Metoda nauki średniowiecznej	13
7. Odrębności kultury umysłowej w Polsce	15
II. ROZWÓJ KULTURY POLSKIEJ W ŚREDNIOWIECZU	19
1. Państwo Mieszka i Chrobrego	19
2. Od pierwszego kryzysu monarchii do początków rozbicia dzielnicowego	22
3. Czasy rozbicia dzielnicowego	25
4. Zjednoczona monarchia Kazimierza Wielkiego	28
5. Rozwój państwa Jagiellonów	30
III. SZKOLNICTWO I OŚWIATA. ZWIĄZKI NAUKOWE Z OŚRODKAMI ZAGRA- NICZNYMI	33
1. Początki. Szkoły katedralne	33
2. Organizacja oświaty w XIII i XIV wieku — szkoły parafialne, kapitułne i zakonne	35
3. Studia zagraniczne Polaków w XIII i XIV wieku	37
4. Nowy charakter życia umysłowego w Polsce w XV wieku	41
5. Stosunki z ośrodkami życia naukowego za granicą w pierwszej połowie XV wieku	43
IV. UNIwersYTET KRAKOWSKI	45
1. Fundacja Kazimierza Wielkiego	45
2. Prace nad odnowieniem Uniwersytetu, jego struktura i program	46
3. Idea uniwersytetu u założycieli Uczelni	48
4. Koncepcja nauki w środowisku uniwersyteckim	50

5. Zewnętrzne wystąpienia Uczelni	51
6. Dorobek naukowy i funkcja społeczna Uniwersytetu	53
V. HISTORIOGRAFIA I GEOGRAFIA	55
1. Kronikarstwo, annalistyka i biografia w historiografii europejskiej	55
2. Średniowieczne dziejopisarstwo polskie	57
3. W kręgu żywotów świętego Wojciecha	59
4. Działalność kulturalna rodu Piastów w XI wieku	61
5. Historiografia i kultura umysłowa w Polsce XII wieku	62
6. <i>Kronika</i> Wincentego Kadłubka	65
7. Biblioteka Iwona Odrowąża	68
8. Marcin Polak. Hagiografia, annalistyka i kronikarstwo XIII wieku	69
9. Czeszy Kazimierza Wielkiego. <i>Kronika</i> Janka z Czarnkowa	72
10. Metody i cele prac historycznych w pierwszej połowie XV wieku	74
11. Najdawniejsze wiadomości i opisy geograficzne ziem polskich. Benedykt Polak.	76
12. Erudycja geograficzna w Polsce. Pierwsze mapy. Podróże Polaków w XV wieku	79
VI. NAUKI FILOLOGICZNE, NAUKI ŚCISŁE, NAUKI LEKARSKIE	82
1. Średniowieczny podział nauk a dalsza ekspozycja materiału	82
2. Pierwsze prace nad gramatyką. Filologia na Uniwersytecie Krakowskim	83
3. Naukowe zainteresowania językiem ojczystym	86
4. Średniowieczna wiedza o świecie	86
5. Witelo, życie, twórczość i poglądy	87
6. Traktat o torquetum Frankona z Polski	95
7. Zainteresowania astronomiczne na Śląsku w XIV wieku	96
8. Nauki ścisłe na Uniwersytecie Krakowskim w pierwszej połowie XV wieku	97
9. Źródła medycyny średniowiecznej	102
10. Lekarze śląscy XIV wieku	103
11. Wydział lekarski na Uniwersytecie Krakowskim	105
VII. ARYSTOTELIZM W ZAKRESIE NAUK FILOZOFICZNYCH I PRZYRODNI- CZYCH	107
1. Funkcja arystotelizmu w Europie od XIII do XV w.	107
2. Arystotelizm krakowski	108
3. Logika, ontologia i psychologia	111
4. Fizyka buridanowska w pierwszej połowie XV wieku	114
5. Interpretacja fizyki w drugiej połowie XV wieku	117
6. Drobne pisma przyrodnicze Arystotelesa	119
7. Dorobek arystotelizmu krakowskiego	120
VIII. ARYSTOTELIZM W ZAKRESIE NAUK MORALNO-SPOŁECZNYCH	122
1. Rola arystotelizmu społecznego	122
2. Filozofia praktyczna na Uniwersytecie Krakowskim	123
3. Arystotelizm na Śląsku	126
4. Postawy metodologiczne w środowisku krakowskim. Paweł z Worczyna	126
5. Krakowska szkoła filozofii praktycznej a nauki prawne	129
IX. NAUKI PRAWNE	131
1. Systemy prawa pozytywnego a prawo natury	131
2. Proces nauczania. Naukowe zainteresowania prawem polskim	133
3. Obec dzieła prawnicze w Polsce i dzieła polskich prawników XIII i XIV wieku	135

4. Wydział prawa Uniwersytetu Krakowskiego	137
5. Delegacja polska na soborze w Konstancji	139
6. Polska doktryna prawa narodów	142
7. Traktaty w obronie Związku Pruskiego	144
X. ELEMENTY NAUKI O SPOŁECZEŃSTWIE I PAŃSTWIE. NAUKI EKONOMICZNE. PEDAGOGIKA	147
1. Średniowieczne doktryny polityczno-społeczne	147
2. Nauka o państwie: ustrój umiarkowany i teoria reprezentacji	148
3. Problematyka społeczna	151
4. Nauki ekonomiczne; sprawy monetarne i traktaty o lichwie	152
5. Pedagogika; Konrad Bitczyn z Łukowa	155
XI. TEOLOGIA, NURTY REFORMISTYCZNE I RUCHY RELIGIJNE	158
1. Teologia w późnym średniowieczu	158
2. Wydział teologiczny Uniwersytetu Krakowskiego	159
3. Nurty reformistyczne i ruch husycki w Czechach	161
4. Ruchy religijne i społeczne na terenie Śląska	163
5. Polska wobec husytyzmu	165
6. Uniwersytet Krakowski a ruch husycki	167
7. Nurt reformy Kościoła	169
8. Mateusz z Krakowa	171
9. Koncyliaryzm bazylejski i Uniwersytet Krakowski	175
10. Doktryna koncyliarystów krakowskich	177
XII. POCZĄTKI HUMANIZMU W POLSCE	180
1. Istota wczesnego humanizmu	180
2. Pierwsze zetknięcia z humanistami. Piotr Wolfram ze Lwowa	181
3. Mikołaj Lasocki, Grzegorz z Sanoka i Jan z Ludziska	183
4. Jan Dąbrowka i Jan Długosz	185
5. Zbigniew Oleśnicki i Eneaszy Sylwiusz Piccolomini. Rola wczesnego humanizmu w Polsce	187
XIII. DORÓBEK KULTURY UMYSŁOWEJ POLSKIEGO ŚREDNIOWIECZA	189
1. Wkład w ogólnoeuropejską kulturę naukową	189
2. Istotny dorobek o zasięgu polskim	191
3. Społeczne znaczenie nauki	192

ODRODZENIE

CZĘŚĆ PIERWSZA

ROZWÓJ NAUKI POLSKIEJ W LATACH 1450—1600 NA TLE WARUNKÓW SPOŁECZNYCH I KULTURALNYCH

I. OKRES ODRODZENIA. CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA	197
1. Pojęcie odrodzenia	197
2. Czynniki polityczne i gospodarcze	199
3. Odrodzenie i reformacja	201
4. Filozofia. Postawa wobec świata	203

5. Humanizm i humaniści	205
6. Ogólne znamiona okresu	207
II. CZASY ODRODZENIA W POLSCE	210
1. Wzrost państwa i jego potęgę	210
2. Gospodarka i stosunki wewnętrzne	211
3. Rola ruchów reformacyjnych	215
4. Kultura i życie umysłowe	218
5. Książka. Szkolnictwo. Podróże zagraniczne	220
6. Uprawa nauk i jej rozprzestrzenienie	225
III. INSTYTUCJE NAUKI. LUDZIE NAUKI	228
1. Organizacja nauki na przełomie średniowiecza i renesansu	228
2. Organizacja nauki w Polsce. Akademia Krakowska	230
3. Organizacja innych uczelni	234
4. Kręgi uczonych poza uczelniami. Mecenat	237
5. Proces laicyzacji nauki	240
6. Uczeń renesansu jako kategoria społeczna	241
IV. POJMOWANIE NAUKI. METODY NAUKOWE	248
1. Tło filozoficzne	248
2. Charakter wiedzy renesansowej i jej źródła	253
3. Recepcja kierunków filozoficznych w Polsce	258
4. Metody poznania naukowego w polskim odrodzeniu	261
5. Dzieło Kopernika w aspekcie metodologicznym	270
6. Dawne i nowe elementy w polskiej nauce renesansowej	273

CZĘŚĆ DRUGA

HISTORIA NAUK SZCZEGÓŁOWYCH

I. NAUKI MATEMATYCZNE	275
1. Nauki matematyczne w okresie odrodzenia	275
2. Uprawa nauk matematycznych w Polsce	276
II. ASTRONOMIA I ASTROLOGIA	280
1. Astronomia na przełomie średniowiecza i renesansu	280
2. Astronomia polska w okresie wczesnego odrodzenia	282
3. Mikołaj Kopernik i jego dzieło	285
4. Astronomia i astrologia w późniejszej fazie odrodzenia	291
5. Udział astronomów polskich w reformie kalendarza	294
6. Uwagi końcowe	295
III. FIZYKA, CHEMIA I ALCHEMIA	297
1. Fizyka w okresie renesansu	297
2. Uprawa fizyki w Polsce	298
3. Alchemia i początki chemii w Polsce	300
IV. NAUKI LEKARSKIE	305
1. Wiedza medyczna w dobie renesansu	305
2. Uprawa nauk lekarskich w Polsce. Początki anatomii i fizjologii	309

3. Specjalizacja nauk lekarskich, Epidemiologia i zawiązki medycyny społecznej	311
4. Uwagi ogólne o rozwoju polskiej myśli i wiedzy lekarskiej	313
V. BOTANIKA, ZOOLOGIA	316
1. Rozwój botaniki i zoologii w okresie renesansu	316
2. Botanika w Polsce	318
3. Wiadomości i pierwsze prace z dziedziny zoologii	320
VI. POCZĄTKI NAUK ROLNICZYCH	323
1. Rolnictwo i piśmiennictwo rolnicze	323
2. Początki piśmiennictwa rolniczego na ziemiach polskich	324
VII. POCZĄTKI PIŚMIENNICTWA TECHNICZNEGO	327
1. Technika i piśmiennictwo techniczne	327
2. Początki piśmiennictwa technicznego w Polsce. Miernictwo	328
3. Kopalnictwo i hutnictwo. Zainteresowania mineralogiczne	329
4. Technika wojenna	332
VIII. GEOGRAFIA I KARTOGRAFIA	334
1. Źródła geografii renesansowej	334
2. Geografia powszechna w Polsce	335
3. Geografia regionalna	337
4. Uwagi ogólne o geografii polskiej okresu odrodzenia	339
5. Początki i rozwój polskiej kartografii. Bernard Wapowski	340
6. Kartografia polska w końcowej fazie odrodzenia	344
IX. HISTORIOGRAFIA	346
1. Początki nowożytnej historiografii	346
2. Jan Długosz. Postać i dzieło	348
3. Historia Polski po Długoszu	350
4. Historia powszechna	354
5. Biografistyka	354
6. Genealogia i heraldyka	355
7. Gromadzenie i opracowanie źródeł historycznych	356
8. Ogólna charakterystyka historiografii polskiej w okresie odrodzenia	357
X. NAUKI FILOLOGICZNE. WIEDZA O MUZYCE	361
1. Filologia w okresie renesansu	361
2. Filologia w Polsce. Latynistyka	362
3. Filologia grecka	366
4. Zawiązki hebraistyki	369
5. Przekłady Biblii	369
6. Początki filologii polskiej	370
7. Uwagi ogólne o uprawie nauk filologicznych	372
8. Wiedza o muzyce	373
XI. PRAWOZNAWSTWO I NAUKA O PRAWIE	376
1. Nauka prawa w dobie renesansu	376
2. Kanonistyka w Polsce	378
3. Nauka prawa rzymskiego	379
4. Prace nad prawem krajowym	381
5. Prawo i ustroj polityczny	384

6. Niektóre zagadnienia prawno-polityczne w piśmiennictwie polskim	386
7. Teoria prawa	389

XII. TEORIA SPOŁECZEŃSTWA I PAŃSTWA. POCZĄTKI MYŚLI EKONOMICZNEJ I MYŚLI PEDAGOGICZNEJ	392
1. Myśl społeczna w okresie renesansu	392
2. Polska myśl społeczna we wczesnym odrodzeniu	397
3. Rozkwit myśli społecznej. Modrzewski i Orzechowski	399
4. Zagadnienia teorii społecznej i politycznej w późniejszej fazie odrodzenia	412
5. Traktat Kopernika i początki myśli ekonomicznej	418
6. Myśl pedagogiczna	423
7. Wkład nauki polskiej do teorii społecznej renesansu	425

UWAGI KOŃCOWE. CHARAKTER, LINIA ROZWOJOWA, FUNKCJA NAUKI POLSKIEJ W CZASACH ODRODZENIA	429
1. Nauka renesansu i uczestnictwo Polski w tej nauce	429
2. Cechy szczególne w rozwoju nauki polskiej	431
3. Funkcja nauki w Polsce epoki odrodzenia	434